

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
завідувача відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального
розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
Чеботарьової Олени Валентинівни
на дисертаційну роботу Бондар Наталії Василівни
«Формування зв'язного мовлення в учнів старших класів
допоміжної школи на уроках трудового навчання»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка

Одним із провідних напрямів розвитку учнів з порушеннями інтелектуального розвитку є формування у них зв'язного мовлення, що не лише забезпечує їхню соціальну адаптацію, є засобом комунікації, але й зумовлює її готовність до засвоєння шкільних та життєво необхідних знань.

Дисертаційне дослідження Бондар Н.В. присвячене актуальній проблемі підвищення загальномовної і мовленнєвої культури школярів, що є ключовою умовою їхнього особистісного розвитку, успішного засвоєння освітніх та життєвих компетентностей. Провідним засобом розвитку зв'язного мовлення учнів виступає трудове навчання.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, ґрунтовно проведений автором, дозволив констатувати недостатню розробленість питання формування мовленнєвого практичного досвіду, як важливої умови ефективного розвитку зв'язного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями в процесі трудової діяльності. Потребує удосконалення процесу трудового навчання цієї категорії учнів шляхом розширення завдань з використанням наявного у них мовленнєвого досвіду на основі ефективних засобів навчання.

У зв'язку з цим дисертантка ставить вагомі завдання: узагальнити науково-теоретичні дослідження про основи формування зв'язного мовлення в

учнів з інтелектуальними порушеннями; визначити пріоритетні напрямки формування зв'язного мовлення школярів, дослідити особливості їх мовленнєвого розвитку та формування мовленнєвої компетенції; розробити критерії оцінювання та на їх основі визначити рівні сформованості зв'язного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями старших класів допоміжної школи; розробити та експериментально перевірити методику корекційної роботи, спрямованої на формування зв'язного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями старших класів допоміжної школи на уроках трудового навчання.

Відповідно до поставлених завдань розгортається дисертаційне дослідження, у якому представлено теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми, методику та результати констатувального і формувального експерименту, сформульовано висновки. Це дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Бондар Наталії Василівни має класичну для теоретико-експериментальних педагогічних досліджень структуру.

У вступі чітко та вдало визначено методичний апарат дисертаційного дослідження: об'єкт, предмет, мету, завдання, методи та теоретико-методологічну основу.

У першому розділі «Проблема формування зв'язного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями у процесі трудового навчання у психолого-педагогічній і спеціальній літературі» дисертанткою ґрунтовно проаналізовано значний обсяг наукових джерел, які висвітлюють сутність психолого-педагогічних, лінгвістичних та методичних основ формування зв'язного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями, з'ясовано зміст ключових понять дисертаційного дослідження.

На нашу думку, особливої уваги заслуговує представлений у першому розділі аналіз психолого-педагогічних досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених, в яких в різних аспектах представлено науково-методичні основи формування зв'язного мовлення, зокрема: з психології розвитку мовлення,

теорії мовленнєвої діяльності, поетапного формування розумових дій, психології сприймання мовлення, взаємозв'язку мовлення і мислення, засвоєння мовлення як засобу спілкування. На думку вчених, мовлення є засобом спілкування і відображення дійсності у свідомості людини і використовується як засіб спілкування людей (Б. Ананьєв, Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтьєв, О. Лурія, А. Маркова, М. Лісіна).

Дисертантом з позицій реалізації Концепції Нової української школи представлено ключові компетентності, в тому числі і мовленнєву, яка є важливою детермінантою особистісного становлення учнів, ефективним засобом соціалізації та інтеграції школярів. У роботі наголошується на важливості сформованості мовленнєвої компетенції, яка охоплює систему мовленнєвих умінь, необхідних учням для спілкування у різних ситуаціях (А. Аксьонова, Л. Вавіна, В. Воронкова, Л. Виготський, А. Гвоздев, М. Гнезділов, І. Дмитрієва, Г. Дульнєв, Л. Занков, Н. Кравець, Р. Левіна, Г. Піонтківська, В. Петрова, Н. Стадненко, Т. Ульянова, Ж. Шиф та інші).

Однак наголошується на проблемі недостатньої сформованості мовленнєвої діяльності старшокласників спеціальних навчальних закладів, відсутності у них потреби в спілкуванні, що значною мірою ускладнює процес оволодіння професійним мовленням під час трудової діяльності (Л. Вавіна, Г. Дульнєв, Г. Мерсіянова, В. Петрова, В. Синьов, К. Турчинська та інші). Розроблені теоретичні положення дисертант розглядає як базис вивчення особливостей взаємодії мовлення і діяльності цієї категорії дітей, започаткованих корекційною педагогікою.

У другому розділі «Стан сформованості зв'язного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями старших класів в процесі трудового навчання» проаналізовано стан сформованості зв'язного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями старших класів; обґрунтовано методику та подано основні результати констатувального експерименту.

Заслуговує на увагу чітке структурування матеріалу другого розділу: конкретизація завдань констатувального етапу дослідження, визначення компонентів для з'ясування стану сформованості зв'язного мовлення учнів (мовленнєва компетенція, зв'язне усне мовлення, зв'язне писемне мовлення); аналіз стану сформованості мовленнєвої компетенції в учнів з інтелектуальними порушеннями старших класів; вивчення стану сформованості зв'язного усного та писемного мовлення школярів; визначення рівнів сформованості зв'язного усного та писемного мовлення в учнів в залежності від стану сформованості їхньої мовленнєвої компетенції.

На основі проведеного дослідження, кількісного та якісного аналізу результатів констатувального експерименту дисертанткою виділено особливості стану сформованості зв'язного мовлення в учнів старших класів спеціальної школи та виявлено характер труднощів у дітей у процесі засвоєння професійної лексики.

Слід зазначити, що у дослідженні використовуються основні методи педагогічного дослідження – аналіз, спостереження, вивчення документальних джерел, узагальнення практичного досвіду на уроках професійно-трудового навчання.

У результатах дослідження наведено великий масив емпіричних даних, аналіз яких показав низький рівень сформованості зв'язного мовлення учнів в процесі використання професійної лексики, що підтверджує необхідність розробки методики корекційної роботи, спрямованої на формування зв'язного мовлення у даної категорії школярів на уроках трудового навчання.

На особливу увагу у дисертаційній роботі Бондар Наталії Василівни заслуговують матеріали третього розділу «Зміст і методика корекційної роботи з формування зв'язного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями старших класів у процесі трудового навчання», де представлено експериментальну методику формувального експерименту та обґрунтовано її ефективність.

Автором успішно апробовано методику корекційної роботи з формування зв'язного мовлення в учнів, яка забезпечується не тільки реалізацією спеціально окресленого змісту, а й і необхідністю створення спеціальних умов корекційно-педагогічного навчання для реалізації засобів перспективно-випереджувального навчання; дотримання етапності виконання певних дій, що забезпечують перехід від одного виду мовленнєвої діяльності до іншого.

В експериментальній методиці доцільно визначено етапність, послідовність, напрями та зміст навчальних методів, прийомів та завдань, особливості проведення корекційної роботи на основі використання індивідуальної та фронтальної форм роботи.

Сформульовані автором висновки заслуговують на позитивну оцінку, оскільки за змістом відповідають поставленим завданням та представленим у дисертації матеріалам.

Аналіз матеріалів дисертаційного дослідження Бондар Н. В. свідчить про те, що воно заслуговує на позитивну оцінку, оскільки його результати мають виразну наукову новизну та практичне значення. Зокрема, в дисертаційному дослідженні вперше проведено комплексне дослідження щодо формування зв'язного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями старших класів на уроках трудового навчання; визначено особливості зв'язного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями старших класів; обґрунтовано рівні сформованості зв'язного усного та писемного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями старших класів в залежності від стану сформованості їх мовленнєвої компетенції; науково обґрунтовано, розроблено та впроваджено методику корекційної роботи з формування зв'язного мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями старших класів допоміжної школи на уроках трудового навчання.

Розроблений зміст корекційно-розвивальної роботи, покладений в основу методики формувального експерименту, може використовуватися педагогами шкільних закладів у реалізації освітньо-корекційного процесу.

Поряд із загальною позитивною оцінкою рецензованої дисертаційної роботи висловимо деякі зауваження та побажання.

1. У I розділі дисертаційного дослідження, зокрема у пункті 1.2. варто було додати матеріал за рахунок висвітлення педагогічного досвіду вчителів-практиків та труднощів, які виникають у них у процесі розвитку зв'язного мовлення у старшокласників, що значно б посилює якісний аналіз проблеми дослідження.
2. Обґрунтування методики констатувального етапу дослідження переобтяжено значним аналізом науково-методичної літератури, яка детально проаналізована в I розділі дисертаційної роботи. Слід було подати обґрунтування у більш стислому вигляді. А в результатах констатувального етапу дисертаційного дослідження додати більше ілюстративного матеріалу щодо якості виконання дітьми мовленнєвих завдань, що розкриває особливості сформованості усіх компонентів зв'язного мовлення у школярів старших класів.
3. На наш погляд, бажано було б ширше представити зміст корекційно-розвивальних вправ на кожному з означених етапів реалізації корекційної методики (підготовчому, основному), які представлені в дисертаційному дослідженні, що значно б посилює практичну значущість результатів. Вважаємо за доцільне, на матеріалах дослідження, розробити окремі методичні рекомендації щодо розвитку зв'язного мовлення в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку старшої ланки школи.

Однак, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Бондар Наталії Василівни.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Бондар Н.В. є самостійною, завершеною науковою працею, що має виразну наукову новизну та практичне значення, достовірність матеріалів та висновків. Автореферат містить основні положення дисертаційного дослідження, а опубліковані наукові праці в цілому відображають зміст дисертації. Результати дослідження пройшли достатню

апробацію та знайшли відображення у значній кількості публікацій у фахових виданнях.

Дисертаційне дослідження «Формування зв'язного мовлення в учнів старших класів допоміжної школи на уроках трудового навчання» відповідає вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій, а її автор Бондар Наталія Василівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
завідувач відділу освіти дітей
з порушеннями інтелектуального розвитку
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Чеботарьова О. В

підпис *Чеботарьовой О. В.*
СТВЕРДЖУЮ
завідувач відділом кадрів *Василь (С. І. Василь)*
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України